

5a. Poul Erik Tøjner: Frihed er det bedste guld

Teksten er uddrag af artikel fra Weekendavisen den 29. december 2017.

Poul Erik Tøjner (f. 1959), kunst- og litteraturkritiker. Har siden 2000 været direktør for Louisiana Museum for Moderne Kunst.

Under et mærkeligt dække af tilsyneladende nænsomhed og hensyn drager ordene *safe space* og *trigger warnings* gennem kunst-, kultur- og universitetsverdenen i disse år – som et spøgelse; men det er ikke kommunismens spøgelse, som Marx¹ skrev om i manifestet, det er et anderledes indgreb mod den ordets, billedets og tankens frihed, som vores samfund har brugt århundreder på at bygge institutioner omkring. For netop at beskytte borgerne mod den magt, der i alle afskygninger griber til censur for at opretholde sig selv.

Trigger warnings er vejskilte, der skal lede unge studerende ad margueriteruten, så de ikke kommer til at læse om begivenheder, der kan virke ubehagelige, især hvis de selv har været udsat for noget ubehageligt. Hvor mærkeligt var det således ikke, på årets documenta-udstilling i Kassel², at stå og se på den sydamerikanske kunstner Marta Minujins store værk foran museet Fridericianum: hendes Parthenon-tempel bygget af forbudte bøger fra det 20. århundrede på det sted, hvor nazisterne brændte jødisk litteratur af i store bål. Der stod vi, i en tid, vores tid, hvor man nu igen vil forbyde visse bøger og pille visse billeder ned af væggene i museerne.

Det er, som om den frigørelseshistorie, store dele af den såkaldt krænkende kunst faktisk repræsenterer, med ét er fuldkommen glemt i en yngre generation, for det synes navnlig herfra, fra de unge, at protesterne rejser sig som virale bølger på de selvforstærkende sociale medier. *Trigger warnings* er den milde form for indgreb. »Gå ikke ned ad denne vej, og slet ikke, hvis du har problemer med det ene eller det andet,« siger skiltet. Alligevel er fænomenet et fundamentalt angreb på, hvad litteratur, kunst, videnskab – universitet, museum og andre kulturinstitutioner – er. For det er steder, hvor ting kan undersøges, hvor værdier og påstande og forestillinger kan afprøves gennem diskussion med det formål at styrke menneskers kritiske sans, måske på et øjeblikks bekostning af eksistentiel stabilitet.

Er *trigger warnings* midlet, er *safe space* målet. Safe space er et moralsk tilrettelagt rum, hvor man ikke udfordres. Det er et rum, hvor fiktionens – altså kunstens – frihed begrænses af de rigtignok forfærdelige begivenheder, der måtte præge vores verden i dag. *Safe space* hviler på mindst to forestillinger: for det første, at kunstens perverse billeder får folk til at gå ud og gøre ligeså i den virkelige verden. Var det rigtigt, er der sandelig brug for institutioner, der permanent undersøger forholdet mellem fantasi og virkelighed – og det er eksempelvis noget af det, kunstinstitutionerne gør – museer, teatre, film. For det andet hviler begrebet på den påstand, at individer har ret til ikke at møde andre synspunkter end deres eget.

Den historie, der har sat dagsordenen i diskussionen de sidste uger, er de snart 10.000 mennesker, der har krævet, at Metropolitan Museet³ bortfjerner den polsk-

¹ *Marx*: Karl Marx (1818-1883), tysk sociolog, politisk økonom og filosof; sammen med Friedrich Engels grundlægger af socialismen.

² *documenta-udstilling i Kassel*: Documenta er en udstilling af moderne kunst og samtidskunst, der finder sted hvert femte år i Kassel i det nordlige Hessen, Tyskland.

³ *Metropolitan Museet*: Metropolitan Museum of Art er et af verdens største museer; ligger i New York.

franske kunstner Balthus⁴ maleri af den meget unge pige Thérèse, der sidder på en stol i en stilling, mange betegner som seksuelt udfordrende. Argumentet for at billedet skal fjernes er, at dets voyeuristiske karakter er med til at opretholde det mandlige blikks seksualisering af kvinden, i dette tilfælde med en pædofil accent.
40 Som et alternativ til nedtagningen af billedet har nogen foreslået et skilt, der oplyser, at mange mennesker finder dette billede krænkende.

Metropolitan Museet har klogelig sagt nej til at følge opfordringen under henvisning til, hvad et museum er: et hus, hvor kunstens billeder, uanset hvad de måtte handle om, kan vises, så længe de er kunst. Det er et konventionelt og klogt svar. Men det kan foldes yderligere ud med henblik på at finde ud af, hvilken rolle kunst og institution spiller i vores samfund.
45

Der er selvsagt ingen tvivl om, at der findes mange mennesker, som har haft ubehagelige oplevelser i deres opvækst, og som ikke nødvendigvis har brug for at genbesøge kunst, litteratur, film og teater med traumatiserende indhold, ligesom der heller ikke er skygge af tvivl om, at #MeToo⁵ har afdækket et fuldkommen uacceptabelt mønster mellem kønnene i det sociale rum. Men uanset hvordan man vender og drejer fortrædelighederne, bør det ikke medføre, at den produktive tvivl og tvetydighed, vi har bygget templer til i vores samfund – kulturinstitutioner og universitet – sættes over styr af en ny korrekthed, der helt overser det kritiske potentiale, som kunsten rummer.
55

Tag nu Balthus' billede. Hvad handler det om? Det er nemt at sige, at det er et provokerende pædofilt værk, men det er jo en beskrivelse af værket, som kommer så at sige udefra og ind. Den kobler alt det rædselsfulde, vi ved om pædofili, og som skal bekæmpes, med et billede, der passer til. Men passer det overhovedet? Pigen sidder, ikke som offer, men som suverænt selvberørende, til stede i sin egen verden, med lukkede øjne. Vi aner ikke, hvad hun tænker på, vi ved ikke, hvori hendes koncentration og kraft består.
60

Balthus har malet mange billeder af den slags – og ikke mindst af katte, som udstråler samme majestætiske tilbagetrukthed. At stå foran dem er som at kigge på en kamel, man kommer til kort. Balthus' billeder handler om denne forlegenhed i forhold til en tilsyneladende fortælling. Det er mystiske billeder, og det er billeder af mystik. Det er blandt andet det, der gør dem til kunst og med rette placerer dem på et museum – gammelmandsliderlighed har andre kanaler, dem skorter det ikke på.
70

Men ikke alene reducerer kravet om billedets bortfjernelse billedet selv, det foreskriver også, hvordan folk, sunde folk, skal forstå det. En eventuel påtegning – 'Many people find this picture offensive' – er ekskluderende, for påtegningen cementerer den 'normale' reaktion på dette billede. Og lukker det altså. Som en sidste gestus vidner kravet om bortfjernelse af billedet om, at man ikke har forstået museets rolle i samfundet. Som er den at holde vandene åbne i forestillingernes fiktive rum for at verden kan diskuteres. (...)
75

⁴ Balthus: polsk-fransk kunstmaler (1908-2001); hans borgerlige navn var Balthasar Klossowski de Rola.

⁵ #MeToo: benyttes til at oplyse om og nogle gange at anklage specifikke personer for seksuel chikane eller seksuelle overgreb. #MeToo spredte sig viralt på de sociale medier i oktober 2017.

5b. Balthus (Balthasar Klossowski de Rola): Thérèse Dreaming

Maleriet Thérèse Dreaming er udført i 1938.

Balthus (Balthasar Klossowski de Rola; 1908-2001), polsk-fransk kunstmaler.

Billedet er udstillet på The Metropolitan Museum of Art, New York; gengivelsen er fra museets hjemmeside.

5c. Rudolf Broby-Johansen: BORDELPIGE DRÆBER UFØDT

Teksten er fra digtsamlingen BLOD, 1922.

Rudolf Broby-Johansen (1900-1987), forfatter og debattør.

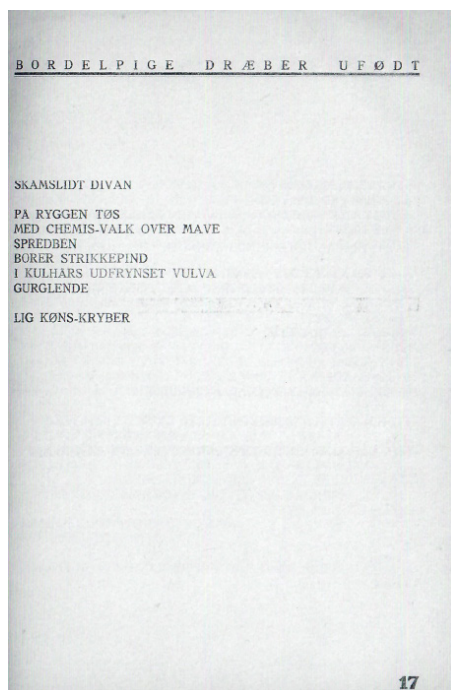
BLOD blev beslaglagt af politiet kort efter udgivelsen og blev først tilgængelig for offentligheden igen i 1968.

SKAMSLIDT¹ DIVAN²

PÅ RYGGEN TØS
MED CHEMIS-VALK³ OVER MAVE
SPREDBEN⁴

⁵ BORER STRIKKEPIND
I KULHÅRS⁵ UDFRYNSET⁶ VULVA⁷
GURGLEND

LIG KØNS-KRYBER⁸

Billede af teksten fra den oprindelige udgivelse fra 1922.

¹ *SKAMSLIDT*: selvopfundet, sammensat ord; meget slidt.

² *DIVAN*: sofa.

³ *CHEMIS-VALK*: selvopfundet ord; sammensat af 'chemis' (: undertrøje til kvinder; staves egt. 'chemise') og 'valk' (: udbuling på kroppen).

⁴ *SPREDBEN*: selvopfundet sammensat ord; spredte ben.

⁵ *KULHÅRS*: selvopfundet ord, formentlig sorthåret.

⁶ *UDFRYNSET*: selvopfundet sammensat ord; 'frynset' betyder 'flosset i kanten som følge af slid'.

⁷ *VULVA*: de ydre kvindelige kønsorganer.

⁸ *KØNS-KRYBER*: selvopfundet ord; sammensat af 'køn' (: det kvindelige kønsorgan) og 'kryber' (: formentlig substantiv i betydningen 'noget, der kryber (ud af)').

5d. Rudolf Broby-Johansen: Forsvarstale for BLOD

Teksten er uddrag af forsvarstalen, Rudolf-Broby-Johansen skrev som reaktion på beslaglæggelsen af digtsamlingen BLOD.

I et kunstværk kan altså ikke ændres, slettes eller tilføjes, det er en helhed bygget op efter netop sin egen indre lov (hvert kunstværk har sin lov!) hvor hvert eneste led har sin nødvendighed. Dette er netop karakteristisk for det rene kunstværk – som nogle kalder det ekspressionistiske kunstværk – at der intet tilfældigt findes, at det eksempelvis ikke arbejder med associationsvirkninger, som altid er tilfældige (associationerne ved f.eks. ”en grøn eng” er afhængige af, om læseren har set en grøn eng overhovedet, under hvilke omstændigheder, hvor ofte o.s.v., af om han er bybo eller landbo).

Jeg har fremført disse æstetiske bemærkninger, fordi jeg ikke vil beskyldes for at have skrevet digte i den ene eller anden hensigt. De er blevet til ud fra en indre, kunstnerisk nødvendighed nøjagtig som de er, og kunne ikke være det mindste anderledes, end de er i nogen henseende.

5e. Marie Louise Poulsen: 10 kunstværker på kant med etikken

De fire eksempler er uddrag af opslag bragt på etik.dk, udgivet af Kristelig Dagblad den 30. januar 2012.

Marie Louise Poulsen, tekstforfatter.

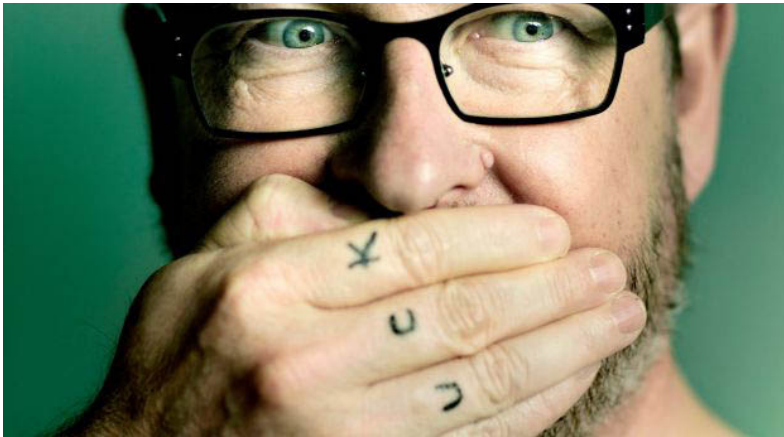

Skal guldfisken overleve?¹ Den jødiske kunstner Marco Evaristti lod det være op til publikum, og det faldt flere for brystet. Udfyldte værket én af kunstens opgaver? Det diskuteres endnu.

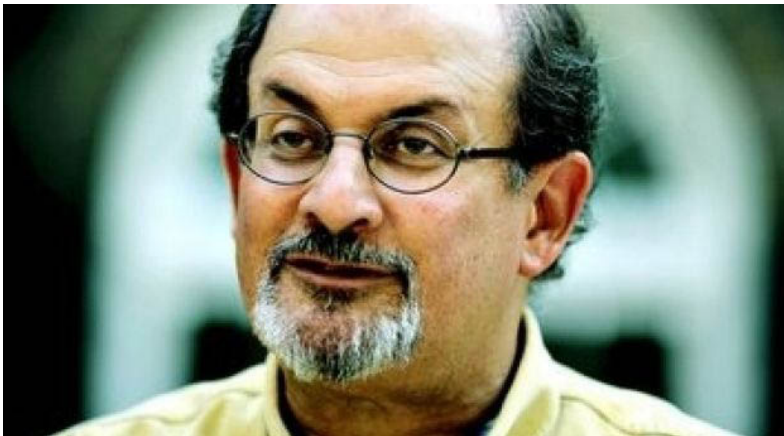

Den tyskfødte kunstner Christian Lemmertz udstillede i 2010 blandt andet en hængt Jesus-figur på ARoS i Aarhus.

¹ *Skal guldfisken overleve?*: Reference til kunstinstitutionen Helena. Installationen, der var udstillet på kunstmuseet Trapholt i Kolding i år 2000, bestod af ti blendere med levende guldfisk (egt. sværddrage), og publikum havde mulighed for at tænde for blenderne, hvorved fiskene ville dø.

Den danske filminstruktør Lars von Trier kunne passende have lagt hånden over munden inden de fatale udtalelser² ved Cannes Festivalen i efteråret 2011. Må kunstneren selv provokere lige så meget som sine film? Og må han provokere mere end andre mennesker, fordi han er kunstner?

Forfatteren Salman Rushdie har med blandt andet romanen *De Sataniske Vers*³ vakt stor vrede i den muslimske verden, mens han i vesten oftest hyldes som en ytringsfrihedens forkæmper og en stor forfatter.

² *de fatale udtalelser*: der sigtes formentlig til dette citat: "Jeg forstår Hitler, men jeg tror, at han gjorde nogle forkerte ting, ja, absolut. Men jeg kan se ham for mig sidde i sin bunker til sidst. Han er ikke hvad du vil kalde en god fyr, men jeg forstår ham langt hen ad vejen. Jeg sympatiserer en smule med ham. Men altså, jeg går ikke ind for anden verdenskrig, og jeg er ikke imod jøder. Jeg holder meget af jøder. Nej, ikke alt for meget, for Israel er enormt irriterende. Hvordan kommer jeg ud af denne sætning. Jeg kan egentlig meget godt lide Albert Speer. Ok, jeg er nazist."

³ *De Sataniske Vers*: Roman skrevet af den indisk-engelske forfatter Salman Rushdie. Da bogen blev udgivet i 1988 skabte den megen røre – især i den muslimske verden, da mange muslimer anså bogens indhold for blasfemisk, eftersom Rushdie i et kapitel henviser til en muslimsk legende, hvori profeten Muhammed i et svagt øjeblik anerkender andre guddomme end Allah.